

סימן מה - עקירת עצי פרי חולים

שאלה

יש לנו בחצר עצי פרי חולים. חלקם ממש חולים, ועל פי דעתו של הגגן הם עתידים למות לחלוטין. וחלקם במצב קשה, ובקושי נותנים פירות. אנחנו רוצים לעקור אותם וליטוע עצי פרי אחרים במקומם. האם זה מותר?

תשובה

מותר לקצוץ את שני סוגי העצים.

נימוקים

בתורה (דברים כ, יט-כ) נאמר שאסור לחרות עצי מאכל:

כִּי תִצּוֹר אֶל עֵיִר יָמִים רַבִּים לְהַלְחֵם עָלֶיהָ לְתַפְשָׁהּ, לֹא תִשְׁחִית אֶת עֲצֵהּ לְנִדַּח עָלָיו גִּזְזוֹן, כִּי מִמֶּנּוּ תֵאָכֵל וְאֵתוֹ לֹא תִכְרֹת... וְכִּי עֵץ אֲשֶׁר תִּדְעֶה, כִּי לֹא עֵץ מֵאֲכָל הוּא, אֵתוֹ תִּשְׁחִית וְכִרְתָּ וּכְנִיתָ מִצּוֹר עַל הָעֵיר אֲשֶׁר הוּא עֹשֶׂה עִמָּךְ מִלְחָמָה עַד וְדָתָהּ. בגמרא (בבא קמא צא:) מתבאר עוד, שמותר לחרות גם עצי מאכל לצורך, אלא שיש להקדים כריתת עצי סרק לעצי מאכל. מה נחשב אילן מאכל? הגמרא שם אומרת שדין זה מופיע בפירוש במשנה במסכת שביעית (פרק ד, משנה י):

כמה יהא בית ולא יקוצנו? רובע. רבן שמעון בן גמליאל אומר, הכל לפי הזית. הגמרא אומרת, שדין זה אמור ביחס לזית. אבל בדקל, אם אינו עושה קב פירות, אינו נחשב אילן מאכל.

וכך נפסק ברמב"ם (הלכות מלכים פרק ו הלכה ט):

כל אילן סרק מותר לקוץ אותו ואפילו אינו צריך לו. וכן אילן מאכל שהזקין ואינו עושה אלא דבר מועט שאינו ראוי לטרוח בו, מותר לקוץ אותו. וכמה יהא הזית עושה ולא יקוצנו, רובע הקב זיתים, ודקל שהוא עושה קב תמרים לא יקוצנו. הרא"ש (בבא קמא שם סימן טו) כותב, שמותר לקצוץ גם אילן מאכל, אם זקוק למקומו. אלא שבגמרא שם נאמר:

אמר רבי חנינא לא שכיב שיבחת ברי אלא דקץ תאינתא בלא זמנה. והפוסקים לומדים מכאן, שיש גם חשש סכנה בכריתת עצי פרי. בשאילת יעבץ (חלק א סימן עו) כתב:

איברא דאיכא למידק בהך מילתא דאמר רבי חנינא לא שכיב שבחת ברי אלא דקץ תאנתא בלא זימנא, היכי מיירי? דהא ודאי שבחת, תלמיד חכם הוה, וחס וחלילה לומר שעבר על לאו דאורייתא... ועל כרחך לומר שלא עבר אלא ממש. ונראה לי דודאי היה לו ריוח בקציצתו שהיה מעולה בדמיו או צריך למקומו... אך מכל מקום אינה משנת חסידים. אף על פי שכך מותר מן הדין, ראוי להחמיר על עצמו...

והכי הוה מעשה דשבחת, שלפי שחסיד היה. נענש על זה במדה כנגד מדה שמת
קודם זמנו. אף על גב דלכל אדם שרי. אי נמי לכולי עלמא נמי איכא סכנתא.
כלומר, לדעת השאילת יעבץ יש סכנה בקציצת עצי פרי, גם במקום שמותר לקרץ אותם. אולי
רק למי שהוא בגדר חסיד, ואולי אפילו לכל אדם. לעומת זאת, בבנין ציון (סימן סא) כתב,
שכאשר קוצץ בעצמו או על ידי שלוחו, אין סכנה אפילו שקוצץ אילן מאכל, ובלבד שיש לו
רווח בקציצתו.
במנחת שלמה (תניינא סימן ק אות ב) כתב שרבו הדעות המתירות, שאין בזה משום סכנה,
וכן מסיק גם ביביע אומר (חלק ה, יורה דעה סימן יב).
עוד יש לציין, שגם מדברי השאילת יעבץ נראה, שחשש הסכנה הוא רק כשהאילן עדיין עושה
פירות בצורה משמעותית. שכן כתב:
אף על פי שכך מותר מן הדין. ראוי להחמיר על עצמו גם בשאר שני שבוע שלא
לקוצצו קודם זמנו האמור בשביעית.
נראה מדבריו, שאם הגיע למצב שבו המשנה בשביעית התירה לקצוץ, גם אין חשש סכנה.
בעצים המדוברים לא צפויים להיות פירות משמעותיים, ועל כן, נראה שהם אינם בגדר אילן
מאכל לעניין חשש סכנה, לכל הדעות.
